

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระบบการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นโดยพื้นฐานตามธรรมชาติแล้ว พ่อแม่ คือ ผู้ที่ได้สร้างระบบการเรียนรู้ของเด็กเป็นอันดับแรก และถือว่าเป็นภาระเบื้องต้นของพ่อแม่ที่พึงกระทำต่อจากนั้นสังคม ชุมชนและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ก็จะเข้ามามีส่วนร่วม และมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นอันดับต่อไป เมื่อสังคมได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นก็ยังมีลักษณะการแบ่งงานและการกำหนดความชำนาญเฉพาะด้านมากยิ่งขึ้น ทำให้บทบาทของพ่อแม่และสังคมหรือชุมชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการเรียนรู้ของเด็กน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตของเด็ก ก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันรัฐได้เข้ามามีส่วนกำหนดแนวทางและการจัดการศึกษามากขึ้น (ปรัชญา เวสารัชช, 2527, หน้า 14) โดยถือว่าเป็นภาระกิจเพื่อสาธารณประโยชน์อันเป็นภาระกิจของรัฐที่พึงกระทำ

ในปัจจุบันการศึกษาถือเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับประถมศึกษา สถานศึกษาของรัฐได้จัดการศึกษาภาคบังคับเป็นการบริการแบบให้เปล่า ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน แต่ในระบบการศึกษาตามที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นกิจการขนาดใหญ่ที่เกี่ยวพันกับชีวิตของคนเป็นจำนวนมาก ปัญหาภายในของระบบการศึกษาทำให้หน่วยงานทางการศึกษาไม่สามารถดำเนินการให้ได้รับความสำเร็จตามที่สังคมได้คาดหวังไว้ กระบวนการศึกษาที่ได้จัดกระทำที่ผ่านมามีได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงว่าทำให้เกิดปัญหาสำคัญหลายประการติดตามมา ดังที่ ชูเกียรติ ลิขสุวรรณ (2535, หน้า 1) ได้กล่าวไว้คือ

1. ปัญหาการว่างงานของผู้จบการศึกษาในระดับต่างๆ
2. ปัญหาการย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ในเมือง
3. ความล้มเหลวในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ให้ทันต่อการเพิ่มของประชากร

4. เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นนำ กลุ่มเล็ก ๆ ในเขตเมืองกับประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบท

5. การเพิ่มค่าใช้จ่ายทางการศึกษาอย่างมากมายมหาศาล เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในกิจกรรมอื่นๆ ฯลฯ

สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับความคิดเห็นของ พะนอม แก้วกำเนิด (2534, หน้า 2-3) ในเรื่องของการจัดการศึกษาว่า “การจัดการเรียนการสอนของนักเรียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นน้อยมาก มีแต่มุ่งเน้นเนื้อหาสาระทฤษฎีเป็นสำคัญ ไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา พัฒนา มีทักษะในการทำงานและค่านิยมที่ดีงาม นักเรียนไม่ได้รับการพัฒนาทักษะความสามารถในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมให้ทันกับเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว” จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาของเราที่ผ่านมาไม่ได้เน้นในเรื่องการพัฒนาคน การจัดการเรียนการสอนไม่ได้สอดคล้องกับสภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมในแต่ละท้องถิ่น ไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จัก วิธีการแก้ปัญหา รู้จักทักษะในการทำงาน ค่านิยมที่ดีงามละเลยมองไม่เห็นความสำคัญของชุมชนและท้องถิ่น ดังนั้นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 1) ว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งจะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้ผู้เรียน มีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ 3 ประการ คือ พัฒนาค้น พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536, หน้า 5)

จุดสำคัญประการหนึ่งในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) คือ ได้มุ่งเน้นให้มีการจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง ความต้องการ ด้านเศรษฐกิจ สังคม ยึดหยุ่นตามสถานการณ์และสภาพท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น ตามความเหมาะสม โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้น้อมนำมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ โดยให้ผู้เรียน ได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด ทั้งสอดแทรกการอบรม ค่านิยม จริยธรรม ที่พึงประสงค์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เป็นกลุ่มประสบการณ์หนึ่งของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน มีนิสัยรักการทำงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนได้และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมวิชาการ, 2535, หน้า 99)

ดังนั้นความสำคัญของกลุ่มประสบการณ์การทำงานและพื้นฐานอาชีพ จึงมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน ทั้งในด้านพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม แต่สภาพปัญหาอย่างหนึ่งที่มักจะพบเห็นโดยทั่วไป ในการจัดการเรียนการสอน คือ ครูผู้สอนยังมิได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนและเจตคติต่อการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ มักจะสอนโดยยึดถือเอาตำราเรียนเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนขาดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงมิได้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และที่สำคัญ นักเรียนมักจะได้เรียนรู้ในเรื่องที่ไกลตัว เนื้อหาไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสภาพของท้องถิ่นของผู้เรียน (วิชัย ประสิทธิ์วิฑูฒิเวช, 2535, หน้า 4)

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ คือ งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานเกษตร เรื่อง การเพาะปลูกลำไย ของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งอาชีพการเพาะปลูกลำไยนั้นนับได้ว่าเป็นอาชีพหลักและอาชีพดั้งเดิมของชุมชนในจังหวัดลำพูน ถือว่าเป็นอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะและเป็นที่ยึดมั่นอย่างแพร่หลาย ในฐานะที่เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ของจังหวัดลำพูน โดยผู้วิจัยได้มุ่งเน้นในเรื่องของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหา การจัดกระบวนการเรียนการสอน และสื่อการเรียนการสอนของแผนการเรียนการสอนดังกล่าว ซึ่งเนื้อหาของแผนการศึกษาดังกล่าว จะมีการจัดทำให้เกิดการเชื่อมโยงสอดคล้องและสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะของการบูรณาการ เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ จะถูกสะสม รวบรวม และกลั่นกรองจนกลายเป็นภูมิปัญญาเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต จนบางที่ไม่อาจจำแนกได้ว่าภูมิปัญญาดังกล่าวจะสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นเนื้อหาในการสอนวิชาใดได้เพราะมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันไปหมด ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี (2530, หน้า 26) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ นั้นเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงหรือบูรณาการกันไปหมดทุก

สาขาวิชา ไม่สามารถแยกหรือระบุเป็นรายวิชาที่ชัดเจนได้ ฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่ายกับการศึกษาวัฒนธรรมนั้นจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด ดังนั้นแผนการสอนที่สร้างขึ้นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ งานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร เรื่องการปลูกกล้วยโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำหรับจะนำไปใช้ในสถานการณ์การเรียนการสอนได้ทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของผู้เรียนเองเพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความรักความผูกพันต่อท้องถิ่นตามความมุ่งหมายของหลักสูตรในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาแผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร เรื่องการปลูกกล้วย โดยมุ่งเน้นเนื้อหาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาผลของการเรียนการสอนจากแผนการสอนที่ได้พัฒนาขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการใช้แผนการสอนที่จัดทำขึ้น เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพในงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร เรื่อง การปลูกพืช ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
3. ตัวแปรในการศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น การสอนโดยใช้แผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพในงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แผนงานเกษตร เรื่องการปลูกกล้วย โดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.2 ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ทักษะการปฏิบัติงาน และความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนการสอนที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

แผนการสอน หมายถึง แผนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานที่เตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานเกษตร เรื่องการปลูกลำไย โดยมุ่งเน้นเนื้อหาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เนื้อหาสาระของแผนการสอนมีการบูรณาการและสัมพันธ์กับกลุ่มประสบการณ์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาในการปลูกลำไย แผนการสอนที่จัดทำขึ้น ประกอบด้วย หัวเรื่อง สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ สติปัญญาของคนในท้องถิ่นหรือชาวบ้านในจังหวัดลำพูน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการปลูกลำไย อันเป็นศักยภาพ หรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการ ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ที่ จีวรโรงให้อาชีพการปลูกลำไยคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ผลของการเรียนการสอน หมายถึง ผลจากการประเมินในสามด้านดังต่อไปนี้

1. ด้านประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน จากการหาค่าสัมประสิทธิ์การกระจายของคะแนนจากการทดสอบก่อนการเรียนการสอนและหลังการเรียนการสอน
2. ทักษะการปฏิบัติงานในเรื่อง การปลูกลำไยของนักเรียน โดยประเมินผลในด้านกระบวนการทำงาน ด้านผลงานและด้านคุณลักษณะการทำงานตามแบบประเมินที่ได้จัดทำขึ้น
3. ด้านความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนในเรื่อง การปลูกลำไย โดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น

ประโยชน์ที่ได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับประโยชน์ดังนี้

1. เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของท้องถิ่น

2. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาแผนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการ
ของท้องถิ่นและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University